

Державної податкової адміністрації України, Служби безпеки України, Верховного Суду України, Державної судової адміністрації України від 27.08.2010 № 51/401/649/471/23/125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0051900-10> (дата звернення: 18.03.2020).

3. Ухвала Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 08.11.2018, судова справа № 537/5078/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77700553> (дата звернення: 18.03.2020).

4. Ухвала Вінницького апеляційного суду від 14.08.2019, судова справа № 127/18706/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83715847> (дата звернення: 18.03.2020).

ЦИГАНЮК Ю. В.,

кандидат юридичних наук, адвокат,
завідувач кафедри права та
правоохоронної діяльності
(Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління
персоналом)

УДК 343.138.5

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.28>

ПОВЕРНЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА ПРОКУРОРУ В ПІДГОТОВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ: СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИКИ

Стаття присвячена з'ясуванню права суду на прийняття рішення про повернення обвинувального акта, якщо він не відповідає вимогам КПК України. З метою встановлення та систематизації критеріїв для повернення обвинувального акта прокурору під час підготовчого провадження автором систематизовано судові рішення за період дії Кримінального процесуального кодексу України.

З огляду на наведену у статті практику автор зазначив, що повернення обвинувального акта прокурору можливе за критерієм сутності таких підстав для повернення. Вони визначаються фактичними обставинами такого повернення та їх встановлює суд під час підготовчого розгляду кримінальної справи.

Автором визначено процесуальні помилки; помилки форми обвинувального акта та помилки у кваліфікації кримінального правопорушення.

Процесуальними необхідно вважати ті помилки, які були допущені як під час складання обвинувального акта, так і під час його вручення підозрюваному, так і під час направлення до суду і стосуються порушення прав учасників кримінального провадження.

Помилками форми обвинувального акта як документа, на думку автора, необхідно вважати введення у його текст такої, що не відповідає дійсності інформації, яка є помилковою як наслідок технічної помилки, або відсутності такої інформації, і водночас не дає можливості правильно ідентифікувати відомості, які має містити обвинувальний акт згідно з вимогами ст. 291 КПК України. Однак якщо помилка у даті та місці складення, а також затвердження обвинувального акта не була технічною помилкою, то таку помилку слід вважати процесуальною помилкою.

Помилки у кваліфікації кримінального правопорушення безпосередньо стосуються обвинувачення особи у скоєнні злочину, а саме викладу фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення, а також обставин, які обтяжують чи пом'якшують покарання, та розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням за умови матеріального чи змішаного складу злочину. А щодо юридичних осіб, то це також стосується підстав застосування заходів кримінально-правового характеру, які прокурор вважає встановленими.

Ключові слова: обвинувальний акт, підготовче провадження, повернення обвинувального акта, помилки в обвинувальному акті.

Tsyganyuk Y. V. Return of the prosecutor's indictment act in preparation proceedings: a systemic practice analysis

The article is devoted to clarifying the right of a court to decide on the return of an indictment if it does not meet the requirements of the CPC of Ukraine. In order to establish and systematize the criteria for the return of the prosecutor's indictment during the preparatory proceedings, the author systematized court decisions for the period of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Taking into account the practice cited in the article, the author noted that the return of the prosecutor's indictment is possible on the basis of the nature of such grounds for return. They are determined by the factual circumstances of such a return and are set by the court during the preparatory trial of the criminal case.

The author identified procedural errors; errors in the form of the indictment and errors in the qualification of the criminal offense.

Procedural errors should be considered as those which were made both during the drafting of the indictment and during its delivery to the suspect, as well as during the referral to the court and related to violations of the rights of participants in criminal proceedings.

According to the author, the errors of the form of the indictment as a document should be considered as entering in the text such that is not true of the information and which is erroneous as a result of a technical mistake or lack of such information and, at the same time, does not allow to correctly identify the information which should contain indictment according to the requirements of Art. 291 CPC of Ukraine. However, if there was no error in the date and place of the drafting and approval of the indictment, it was not a technical error, such error should be considered procedural.

Errors in the qualification of a criminal offense directly relate to the accusation of a person for committing a crime, namely the presentation of the actual circumstances of the criminal offense, which the prosecutor considers established, the legal qualification of the criminal offense with reference to the provisions of the law and article (part of the article) as well as circumstances that aggravate or mitigate punishment and the amount of damage caused by a criminal offense provided that or mixed composition of the crime. As for legal entities, it also concerns the grounds for applying criminal measures which the prosecutor considers established.

Key words: indictment, preparatory proceedings, return of the indictment, errors in the indictment.

Вступ. Судове провадження у першій інстанції розпочинається з підготовчого провадження. Зміст його визначають такі елементи, як підготовче засідання, складання судової доповіді, вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду, питання

закінчення підготовчого провадження і призначення судового розгляду, а також норми, що регулюють матеріали кримінального провадження (кримінальної справи) та право на ознайомлення з ними.

Необхідно врахувати, що короткий виклад норм Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), які регулюють підготовче провадження у суді першої інстанції, є лише невеликою частиною норм КПК України, які системно реалізуються під час підготовчого провадження. Так, під час підготовчого провадження реалізуються норми про кримінальне процесуальне законодавство, про засади кримінального провадження, про суд, сторони та інших учасників кримінального провадження, про фіксування кримінального провадження, повідомлення, процесуальні строки, процесуальні витрати, відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні та цивільний позов у кримінальному провадженні, заяви та клопотання у кримінальному провадженні, заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжні заходи, судові рішення.

У аспекті підготовчого провадження, на думку автора, є декілька теоретичних та практичних проблем. Однією з таких є право суду прийняти рішення про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України. З метою встановлення та систематизації критеріїв для повернення обвинувального акта прокурору під час підготовчого провадження автором систематизовано судову практику.

Результати дослідження. Відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України у підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти таке рішення, як повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам Кримінального процесуального кодексу України [1].

Вимоги щодо обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування встановлено ст. 291 КПК України. Умовно їх можна розподілити на процесуальні; ті, які стосуються форми обвинувального акта як документа; ті, які стосуються кваліфікації кримінального правопорушення.

Одразу необхідно зазначити, що апріорі всі вимоги, які визначені у ст. 291 КПК України, є процесуальними. З аналізу вказаної норми та практики її застосування, що відображена в Єдиному державному реєстрі судових рішень, можна дійти висновку про можливість умовного поділу підстав для повернення обвинувального акта за критерієм їх сутності. Так, сутність тлумачиться як: 1) найголовніше, основне, істотне в кому-, чому-небудь; суть, зміст; 2) у філософії – головне, визначальне в предметі, що зумовлене глибинними зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення [2]. Для наочного встановлення такого критерію поділу підстав повернення обвинувального акта прокурору у підготовчому провадженні, як сутність, необхідно визначити типові правозастосовчі помилки, які стали підставами для такого повернення.

Так, ухвалою Голосіївського районного суду м. Києва прийнято рішення обвинувальний акт повернути прокурору Київської місцевої прокуратури № 1 для усунення виявлених недоліків. Оскільки, як видно з обвинувального акта, він був складений 16.01.2015 року та затверджений прокурором 17.01.2015 року.

Однак до обвинувального акта долучено розписку підозрюваного Особа_1 про отримання ним копії обвинувального акта 16.01.2015 року, тобто до дати затвердження прокурором, що дає підстави вважати, що підозрюваний отримав обвинувальний акт, який не відповідав вимогам процесуального законодавства [3]. Схоже знаходимо і в ухвалі Голосіївського районного суду м. Києва від 20.12.2017 року [4].

У справі № 752/21324/17 в порушення вимог процесуального законодавства до обвинувального акта не було долучено розписки про отримання Особа_1 копії обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування [5].

В ухвалі Подільського районного суду міста Києва знаходимо, що, як видається з обвинувального акта щодо Особа_1, прокурором у цьому кримінальному провадженні є Юрій Михайлович Батрин. Разом із тим затвердив такий обвинувальний акт інший

прокурор, зокрема М.Ю. Батрин. На цей недолік звернув увагу захисник і суд вважає, що це порушення є істотним, оскільки ставить під сумнів, чи затверджений такий обвинувальний акт правомочним прокурором [6].

Також Голосіївський районний суд м. Києва 10.04.2018 року повернув обвинувальний акт прокурору з таких причин. Так, захисник звернулася з клопотанням про повернення обвинувального акта, оскільки їй відкривалися матеріали досудового розслідування після складання та затвердження обвинувального акта, що є порушенням вимог процесуального законодавства, а прокурор погодилась з тим, що це є порушенням. Суд, ознайомившись з обвинувальним актом та додатками до нього, вислухавши клопотання захисника, міркування прокурора, дійшов висновку, що обвинувальний акт слід повернути прокурору. Так, як видно, обвинувальний акт було складено 31.08.2015 року, а затверджено 01.09.2015 року. Водночас, як видно з реєстру матеріалів досудового розслідування та відзначила під час підготовчого судового засідання захисник, після складання обвинувального акта 03.09.2015 року слідчий лише здійснював сторонам відкриття матеріалів досудового розслідування, що не ґрунтується на вимогах процесуального законодавства, оскільки відкриття матеріалів досудового розслідування передусім передбачає складання обвинувального акта. Крім того, незважаючи на обставини того, що обвинувальний акт було затверджено ще в вересні 2015 року, з невідомих причин обвинувальний акт було направлено до суду лише 06.02.2018 року, тобто більше ніж через два роки з моменту складання, і не було належно з'ясовано, чи на момент направлення обвинувального акта до суду обвинувачений продовжує проживати за адресою, зазначеною в акті [7].

Також у правозастосуванні знаходимо такі підстави для повернення обвинувального акта прокурору: судом встановлено, що він затверджений прокурором та підписаний лише слідчим, проте не підписаний прокурором, який затвердив такий обвинувальний акт [8–9]; відсутній підпис самого підозрюваного про отримання ним копії обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування [10]; слідчий склав обвинувальний акт до завершення досудового розслідування, враховуючи, що після його складання проводив слідчі дії, що не відповідає вимогам процесуального законодавства [11]; в порушення п. 4 ч. 2 ст. 291 КПК України у обвинувальному акті не зазначені ім'я і по батькові слідчого, який склав обвинувальний акт, та прокурора, який затвердив цей акт [12]; відсутність дати та місця його складання та затвердження [13].

Окремо необхідно визначити процесуальні помилки, що призвели до повернення обвинувального акта прокурору через помилки у викладі фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення. Зокрема, Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська встановив, що згідно з розглядуваним обвинувальним актом Особа_1 незаконно придбав та зберігав психотропну речовину, об'єкт якої обмежений, метамфетамін, тоді як правова кваліфікація розглядуваного кримінального правопорушення вказує на незаконне придбання та зберігання останнім саме наркотичних засобів. З огляду на викладене Суд вирішив, що обвинувальний акт підлягає поверненню прокурору, оскільки вищевказані розбіжності унеможливають його розгляд по суті [14].

Голосіївський районний суд м. Києва в ухвалі від 08 листопада 2018 року визначив, що по суті обвинувальний акт, який між іншим був складений та затверджений прокурором ще 18.06.2014 року, а направлений до суду лише 31.01.2018 року, містить формулювання підозри, висунутої Особа_1, проте, в чому саме він обвинувачується, в обвинувальному акті не зазначено, про що свідчать дані, зазначені в обвинувальному акті: Особа_1 підозрюється [15].

Приморський районний суд м. Маріуполя Донецької області виніс ухвалу від 26 квітня 2017 року, в якій зазначив, що Суд, дослідивши обвинувальний акт, вважає, що клопотання про повернення обвинувального акта підлягає задоволенню, оскільки обвинувальний акт не відповідає вимогам п. 5 ч. 2 ст. 291, ч. 3 ст. 291 КПК України, зокрема в обвинувальному акті жодну кваліфікуючу ознаку ч. 3 ст. 185 КК України не інкриміновано обвинуваченому в провину, крім того, обвинувальний акт не підписано прокурором [16].

У ЄДРСР знаходимо випадки повторного повернення обвинувального акта прокурору. Так, в ухвалі Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області встановлено, що в обвинувальному акті в цьому кримінальному провадженні обставиною, що пом'якшує покарання обвинуваченого Особа_2, прокурором зазначено: «укладення угоди про визнання винуватості», а відповідно до ухвали Івано-Франківського міського суду від 06.09.2013 року судом відмовлено в затвердженні угоди про визнання винуватості та направлено обвинувальний акт прокурору для продовження досудового розслідування. Як видається з представлених прокурором матеріалів, обвинувальний акт та реєстр матеріалів досудового розслідування ні захиснику, ні обвинуваченому після його повернення судом для продовження досудового слідства вручено не було. Також захисник заявила про те, що нею слідчому були направлені клопотання про додатковий допит обвинуваченого та проведення очних ставок між Особа_2 та Особа_3, рішення слідчим з цього приводу не прийняте, про що подала суду докази. За таких обставин Суд вважає, що такий обвинувальний акт не відповідає вимогам КПК України, що унеможливорює призначення кримінального провадження з цим обвинувальним актом до судового розгляду [17].

Любашівський районний суд Одеської області повернув обвинувальний акт прокурору з причини, що зміст обвинувального акта, який перебуває у провадженні суду, та зміст обвинувального акта, який надано обвинуваченому та захиснику, суттєво різняться, що унеможливорює призначити судовий розгляд [18].

Також у відкритому доступі знаходиться ухвала, згідно з якою обвинувальний акт повернутий через порушення прав потерпілого. Так, ухвалою Суворовського районного суду м. Херсона повернуто обвинувальний акт прокурору з підстав того, що обвинувальний акт складений прокурором 27.11.2015 р., однак із реєстру матеріалів досудового розслідування не вбачається, що обвинувальний акт складався слідчим, передавався для затвердження прокурору, який не погодився, і з яких мотивів склав самостійно обвинувальний акт. Складення обвинувального акта без зазначення мотивів незгоди з обвинувальним актом, складеним слідчим, і не відображення цього в реєстрі матеріалів досудового розслідування свідчить про те, що дії прокурора не відповідають вимогам ст. 291 ч. 1 КПК України, тоді як ст. 291 КК України наводить вичерпний перелік дій і відомостей, які мають міститись в обвинувальному акті і в матеріалах, які додаються до акта і дій під час його складання, тому їх відсутність – невідповідність свідчить про те, що обвинувальний акт не відповідає вимогам КПК України, а тому підлягає поверненню прокурору відповідно до ст. 314 КПК України.

Крім цього, обвинувальний акт підлягає поверненню прокурору і за тими підставами, що прокурором складений обвинувальний акт з порушеннями вимог ст. 291 ч. 2 п. 3 КПК України. Так, згідно з ухвалами відповідно до ст. 291 ч. 2 п. 3 КПК України обвинувальний акт має містити в собі анкетні відомості потерпілого і участь потерпілого або його представника в провадженні є обов'язковою. А як видається із матеріалів обвинувального акта, потерпілим у справі є ПП «ВІЖЕС», однак, незважаючи на встановлене, представник потерпілого у відповідності до вимог ст. 55-59 КПК України до участі в провадженні не залучений, в порушення ст. 291 ч. 2 п. 3 КПК України обвинувальний акт не містить анкетні відомості кожного потерпілого – не містить правильно оформленої, конкретної довіреності як представника потерпілого, наділеного процесуальними обов'язками і правами, передбаченими ст. 56, 57 КПК України. Органами слідства допущений до участі в провадженні цивільний позивач з правами, які передбачені ст. 61-64 КПК України, однак правовий статус представника потерпілого і представника цивільного позивача різні, вони наділені різними процесуальними правами, про що прямо зазначено в КПК України. За таких обставин суд вважає, що прокурором порушені вимоги ст. 56-58, 291 ч. 2 п. 3 КПК України, що є перешкодою в призначенні обвинувального акта до судового розгляду і є підставою для повернення обвинувального акта прокурору [19].

В ухвалі Березнівського районного суду Рівненської області від 12 грудня 2016 року знаходимо, що суд вважає, що обвинувальний акт у кримінальному провадженні підлягає поверненню прокурору, а саме з тих підстав, що:

1) в обвинувальному акті вказано, що потерпіла сторона відсутня, однак у реєстрі матеріалів досудового розслідування у розділі 1 «Проведені у ході досудового розслідування процесуальні дії» у п. 20 зазначено про надання представнику потерпілого доступу до матеріалів досудового розслідування 10.10.2016 з 10.40 до 11.00;

2) на другому примірнику обвинувального акта, який вручений Особа_5, відсутній підпис слідчого, який склав вказаний обвинувальний акт, а наявний підпис прокурора М.С. Авруки, яка затвердила обвинувальний акт. Підпис слідчого, який склав обвинувальний акт, наявний на примірнику обвинувального акта, поданого до суду;

3) реєстр матеріалів досудового розслідування, який є додатком до обвинувального акта, підписаний слідчим Ю.С. Гаврилюком, який не підписував обвинувальний акт.

Суд вважає, що за таких обставин неможливо зрозуміти, чи обвинувальний акт складений прокурором чи слідчим і затверджений прокурором [20].

Висновки. Підсумовуючи вищенаведену практику, необхідно зазначити, що повернення обвинувального акта прокурору можливе з критерію сутності таких підстав для повернення. Вони визначаються фактичними обставинами такого повернення та їх встановлює суд під час підготовчого розгляду кримінальної справи.

Так, повернення обвинувального акта прокурору під час підготовчого провадження можливе через процесуальні помилки; помилки форми обвинувального акта як документа та помилки у кваліфікації кримінального правопорушення. Досить лише однієї помилки для повернення обвинувального акта прокурору.

Процесуальними помилками необхідно вважати, наприклад, такі: обвинувальний акт складений прокурором без мотивування його незгоди із складеним слідчим обвинувальним актом, порушення прав учасників кримінального провадження під час порядку вручення обвинувального акта та додатків до нього тощо. Тобто процесуальними необхідно вважати ті помилки, які були допущені як під час складання обвинувального акта, під час його вручення підозрюваному, так і під час направлення до суду і стосуються порушення прав учасників кримінального провадження.

Помилками форми обвинувального акта як документа необхідно вважати введення у його текст такої, що не відповідає дійсності інформації, та яка є помилковою як наслідок технічної помилки, або відсутності такої інформації, і водночас не дає можливості правильно ідентифікувати відомості, які має містити обвинувальний акт, згідно з вимогами ст. 291 КПК України. Однак якщо помилка у даті та місці складення та затвердження обвинувального акта не була технічною помилкою, то таку помилку необхідно вважати процесуальною.

Помилки у кваліфікації кримінального правопорушення безпосередньо стосуються обвинувачення особи у скоєнні злочину, а саме викладу фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення, а також обставин, які обтяжують чи пом'якшують покарання та розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням за умови матеріального чи змішаного складу злочину. А щодо юридичних осіб, то це також стосується підстав застосування заходів кримінально-правового характеру, які прокурор вважає встановленими.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2769>.
2. Словник української мови: в 11 томах. Том 9, 1978. Стор. 860. URL: <http://sum.in.ua/s/sutnistj>.
3. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 08.11.2017 року. Справа № 752/21566/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70080480>.
4. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 20.12.2017 року. Справа № 752/19649/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71114804>.

5. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 07.11.2017 року. Справа № 752/21324/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70048250>.
6. Ухвала Подільського районного суду міста Києва від 11 січня 2017 року. Справа № 758/14249/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64013898>.
7. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 10 квітня 2018 року. Справа № 752/2433/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73423988>.
8. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 24.11.2014. Справа 127/22972/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41914146>.
9. Ухвала Христинівського районного суду Черкаської області від 09 липня 2014 року. Справа № 706/447/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39659628>.
10. Ухвала Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 21 травня 2013 року. Справа № 344/6524/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31290535>.
11. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 21 грудня 2017 року. Справа № 752/15561/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71126482>.
12. Ухвала Маловисківського районного суду Кіровоградської області від 13 березня 2013 року. Справа № 392/481/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29887305>.
13. Ухвала Вінницького районного суду Вінницької області 01 листопада 2013 року. Справа № 128/4833/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34641890>.
14. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 13 квітня 2017 року. Справа № 204/7561/16-К. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66087122>.
15. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 08 листопада 2018 року. Справа № 752/2074/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77769201>.
16. Ухвала Приморського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 26 квітня 2017 року. Справа № 266/3827/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66187674>.
17. Ухвала Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 17 вересня 2013 року. Справа № 344/14757/13-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33517013>.
18. Ухвала Любашівського районного суду Одеської області від 21.09.2016 року. Справа № 507/1213/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61447079>.
19. Ухвала Суворовського районного суду м. Херсона від 21 грудня 2015 року. Справа № 668/14426/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55213181>.
20. Ухвала Березнівського районного суду Рівненської області від 12 грудня 2016 року. Справа № 555/2095/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63339165>.

